

**Andries Van den Abeele**

# **De Balie van Brugge**

**Geschiedenis van de Orde van advocaten  
in het gerechtelijk arrondissement Brugge  
(1810-1950)**

Uitgeverij Van den Broele, Brugge

## De Balie van Brugge

Geschiedenis van de Orde van Advocaten  
In het gerechtelijk arrondissement Brugge  
(1810-1950)

Hierna vindt men alleen Hoofdstuk I en de inhoudstafel. Eenmaal de nog aanwezige voorraad uitverkocht, zal de volledige tekst op deze webstek verschijnen. Het boek is te verkrijgen bij uitgeverij Van den Broele in Brugge of via de boekhandel.

# Hoofdstuk I

## Advocaten in Brugge onder het ancien regime

### De vroegste advocaten

De eerste vermelding van het woord 'advocaat' in een Brugs document dateert van 1308. De eerste vermelding van het woord in een in Brugge uitgesproken vonnis, dateert van 1534. Ging het in die gevallen om een woord dat hetzelfde begrip dekte als vandaag? Niet zeker, want het kon wellicht om een 'beschermer' of 'patroon' gaan, eerder dan om een raadsman en pleiter in de moderne zin van het woord.

Dit betekent niet dat er toen – en ook al vroeger – geen verdedigers bestonden ten behoeve van de rechtzoekenden. Al in de procedures van Romeins of kerkelijk recht trad een gediplomeerde jurist op. Cicero toonde daadwerkelijk en in zijn geschriften de twee voornaamste kwaliteiten aan die van de goede advocaat werden verwacht: degelijke kennis van het recht en bevoegde redenaarstalent. Onder keizer Justinianus, de man van het *Corpus Juris Civilis*, dat bestond uit de *Codex Justinianus* en de eraan toegevoegde *Digesten*, *Instituten* en *Novellen*, werd de advocaat vermeld. Bij de behandeling van zaken volgens het in de Middeleeuwen tot stand gekomen gewoonterecht trad meestal een 'taelman' op, wat betekende degene die het woord machtig was om voor de rechter de verdediging van een partij op te nemen en om, zoals in een akte van 1318 vermeld stond, te 'pleiten'. Wat ook de naam was die werd gebruikt, het beroep van advocaat was, in wisselende gedaanten, zo oud als het recht zelf.

In de loop van de eeuwen ontwikkelde zich het systeem dat bij ons tot midden de twintigste eeuw heeft stand gehouden – en in sommige landen nog steeds bestaat – van werkverdeling tussen de advocaat of taalman en de pleitbezorger of procureur. In algemene lijnen kwam het er op neer dat de advocaat juridische bijstand verleende aan één van de betrokken partijen, de zaak in staat stelde en ze pleitte. De procureur zorgde voor het vertegenwoordigen van de partijen voor de rechtbank, het regelen van de procedures en het waken over het goede verloop van de rechterlijke behandeling. Dit was niet overal eenvormig en kende ook evoluties. Bij de Grote Raad van Mechelen waren er bijvoorbeeld 'solliciteurs' die noch advocaat, noch procureur waren maar optraden om bij de rechters aan te dringen op een vonnis en dus een uitspraak te 'solliciteren'. Het systeem dat tot stand kwam in de landen van Angelsaksisch recht, met de werkverdeling tussen de 'sollicitor' en de 'barrister' was dan nog anders.

Onder het ancien regime werden de procureurs en nadien de pleitbezorgers door de overheid benoemd. Het pleitbezorgerschap was immers een 'officie',

vergelijkbaar met dat van een notaris, een deurwaarder en - tot een eind in de negentiende eeuw - een griffier. Net als zij werd de pleitbezorger in zijn functie aangesteld door de overheid maar betaald door wie op zijn tussenkomst beroep deed.

De advocaat had onder het ancien regime in zekere mate een zelfde statuut als de pleitbezorger. Het beroep had een publiek karakter, de benoeming gebeurde door de rechterlijke macht (die samenviel met de politieke macht) en het aantal erkende advocaten, dat na de eedaflegging de titel van 'advocaat bij de Raad van Vlaanderen' mocht dragen, was beperkt. Zo schreef het althans in de negentiende eeuw advocaat en Brugs stadsarchivaris Louis Gilliodts – Van Severen. Professor Georges Martyn is echter tot de conclusie gekomen dat het aantal advocaten in het graafschap Vlaanderen onbeperkt was en niet aan een 'numerus clausus' was onderworpen. Misschien kon de Raad van Vlaanderen enige regulering uitoefenen, door al dan niet de aflegging van de eed toe te staan. Verder hadden sommige instanties – de stad Brugge en het Brugse Vrije bijvoorbeeld – vaste 'taalmannen' in hun uitsluitende dienst.

Wie op een advocaat beroep wilde doen had geen keuze: de rechtbank duidde een raadsman aan. De honoraria werden gevoegd bij het totaal van de proceskosten en waren ten laste van de verliezende partij, zo verzekerde althans Gilliodts. Ook hierin verschilt de conclusie waar professor Martyn is toe gekomen. Volgens hem was het de regel dat men de vrije keuze van een advocaat had en dat honoraria werden afgesproken tussen hem en zijn cliënt.

In tegenstelling tot de pleitbezorger of procureur die de praktijk van het vak kon aanleren door in dienst te treden bij een benoemde procureur, moest de advocaat verplichtend licentiaat of doctor in de rechten zijn en dus aan een erkende universiteit zijn diploma behalen. De meesten studeerden in Leuven (vanaf 1425) of in Douai (vanaf 1562), hoewel toch ook heel wat kandidaat-juristen prestigieuze buitenlandse universiteiten bezochten, zoals Parijs, Bologna, Orléans, Montpellier, Rome of Leiden. Meestal betekende dit dat de afgestudeerde een diploma verwierf van 'doctor utriusque juris', omdat hij zowel in het Romeins recht als in het kerkelijk recht was gepromoveerd. Wanneer hij vervolgens binnen een bepaald rechtsgebied wilde praktiseren, ondernam hij onvermijdelijk eerst de studie van de vele gewoonterechten. In Brugge betekende dat niet alleen de regels en 'costuymen' van Brugge en van zijn ondergeschikte 'smalle steden', die van het Brugse Vrije en van de verschillende er van afhangerende 'ambachten' maar ook de vele afwijkende bepalingen van de 'appendante' en 'contribuante' heerlijkheden die als relatief zelfstandige besturen opereerden. Eenvoudig was het niet want men berekent dat rond de 2.500 instellingen in het graafschap Vlaanderen recht spraken. Men moest zich dus wel inwerken en de behoefte en later de verplichting aan een proeftijd komt waarschijnlijk daaruit voort. De stageperiode van twee jaar werd onder Jozef II voor alle nieuwe advocaten verplichtend gemaakt in de ganse Zuidelijke Nederlanden.

Een eerste vorm van 'Raad van Vlaanderen', een algemene justitiekamer die 'de Audiëntie' heette en fungeerde als een Hof van beroep avant la lettre, nam de plaats in van de tot dan in Parijs gevestigde beroepsinstantie. Graaf Lodewijk II van Nevers (1304-1346) was er de oprichter van. Lodewijk van Male (1330-1384) vulde de 'Audiëntie' aan met een bestendige deputatie, 'de camere van den rade' die in Gent zetelde. Filips de Stoute (1342-1404), de eerste Bourgondische hertog die als echtgenoot van Margaretha van Male (1350-1405) over onze gewesten regeerde, richtte de *Grafelijke Raad of Raad van Vlaanderen* als opperste rechtscollege (opnieuw) op, met zetel in Rijsel. De bedoeling was duidelijk aanwezig om, boven de wirwar van het plaatselijke recht, een algemeen rechtskader, minstens een overkoepelende en richtinggevende jurisprudentie tot stand te brengen voor het ganse graafschap Vlaanderen. Enkele jaren later, in 1409, verhuisde de Raad naar het Gravensteen in Gent.

Bij de organisatie van deze instelling werden de advocaten, net als de procureurs, beschouwd als 'suppoosten'. Ze vormden allebei een 'corps', met een 'deken', een 'syndicus' en een 'eed'. Dit korps waakte vooral over de voorrechten en vrijstellingen die aan de beoefenaars van het beroep waren toegekend. Er bestond toen al een vorm van 'tableau', waarop de advocaten werden opgetekend in rangorde van anciënniteit, meer bepaald vanaf de datum van hun eedaflegging. Dit tableau werd jaarlijks gepubliceerd in de almanakken van Brugge en van het Brugse Vrije.

Bij het begin van zijn loopbaan legde de advocaat in ons rechtsgebied de eed af voor de Raad van Vlaanderen. In Brugge gebeurde dit, althans volgens Gilliodts, ten overstaan van het bestuur van het Brugse Vrije. Door die eed verbond hij er zich toe alleen rechtvaardige zaken te pleiten en nooit actie te voeren tegen de graaf. De deontologie van het beroep kwam gaandeweg tot stand en is vooral af te lezen uit de veroordelingen en boeten die advocaten opliepen en die werden uitgesproken door de Raad van Vlaanderen. Als 'suppoost' was de advocaat niet onderhevig aan de gewone rechtspraak maar genoot hij van het 'privilegium fori', verre voorloper van de 'voorrang van rechtsmacht'. Hij verscheen dus niet voor een lokale rechtbank, maar voor de Raad van Vlaanderen. Als het ging om vechtpartijen, slagen en verwondingen, openbare dronkenschap, seksuele misdrijven of eender welke vorm van laakbaar gedrag werd hij niet anders behandeld dan de andere gerechtelijke suppoosten. Daarnaast waren er regels die specifiek voor de advocaten golden, zoals het beroepsgeheim dat niet mocht worden geschonden, het verbod om in herbergen consultaties te geven, de verplichting om de honoraria binnen redelijke perken te houden. Voor schendingen van dergelijke beroepsplichten werden de beroepsgegoten ingeschakeld en werd hun advies ingewonnen.

Vele deontologische regels, die aan de advocaten vertrouwd voorkomen, bestaan al eeuwen. Dit betreft onder meer het verbod een zaak te behartigen die men onrechtvaardig acht, de verplichting tot discretie en beroepsgeheim, het verbod om tegenstrijdige belangen te behartigen, het verbod van retentierecht op

een dossier. Daarnaast waren er ook bepalingen, die meer de goede werking van de rechtbank betroffen: het verbod van 'prolixie' of wijdlopijge schrifturen was er zo één. Gaandeweg werden zelfs sommige woorden, zoals 'voormeld' of 'beweerdelijk', verboden in de conclusies en de pleidooien. Verder was er nog het gebod van reverentie tegenover de rechtbank en het verbod om op de zitting een vonnis te becommentariëren of te bekritisieren.

### **Brugse juristen**

Wie de schilderijen bekijkt met de majestueuze gebouwen op de Burg in de 17de en 18de eeuw, zal op het plein heel wat voorname heren afgebeeld zien die druk met elkaar in gesprek zijn. De strenge kledij verwijst voor velen van hen naar een juridisch beroep. Niet alleen stonden daar advocaten, maar ook de vele andere juristen die werkzaam waren in de verschillende overheidsdiensten: pensionarissen<sup>1</sup> van de stad, van het Brugse Vrije<sup>2</sup> en van de Proosdij<sup>3</sup>, criminele griffiers en houders van allerhande griffies en ontvangerschappen. Verder liepen daar ook schepenen-rechters, klerken van de vierschaar<sup>4</sup>, notarissen, deurwaarders, voogden van de wezenkamers en allen die van ver of nabij een juridische rol te vervullen hadden, zonder dan nog van de rechtzoekenden te spreken.

Onder de Brugse juristen bevonden er zich enkele die een stevige reputatie opbouwden. Brugge bezat weliswaar niet de juridische aantrekkingskracht van Gent met de 'Raad van Vlaanderen' of later van Mechelen met de 'Grote Raad' (vanaf 1473), die de eenvormigheid van rechtspraak in de provincies van de Spaanse Nederlanden nastreefde, maar was toch een plek waar voorname juristen zich konden laten gelden, hetzij als advocaat, hetzij als bestuurder en magistraat in de verschillende burgerlijke en kerkelijke rechtbanken.

Al in de dertiende eeuw speelden de 'legisten' of rechtsgeleerden een essentiële rol zowel in 's lands bestuur als in dat van de steden. Ook in de stad Brugge en in het bestuur van het Brugse Vrije, vooral in de rechtspleging, waren het stilaan veel meer de pensionarissen en griffiers, gesterkt door hun diploma van licentiaat in beide rechten, dan wel de burgemeesters en schepenen die de hoofdrol speelden. Enkele onder hen klommen ook op tot raadsheer van de graaf van Vlaanderen. Nicolaas van de Steene (ca1265-1336) was al raadsheer van Gewijde van Dampierre, nadien van Robrecht de Bethune en ten slotte van Lodewijk van Nevers. Hij werd als 'omnicompetent' omschreven: arts maar ook jurist, deken van Sint-Donaas en proost van het Onze-Lieve-Vrouwekapittel en

---

<sup>1</sup> Een pensionaris was een hoge ambtenaar; een stadspensionaris kan vergeleken worden met de huidige stadssecretaris.

<sup>2</sup> Ambtsgebied dat voor een groot gedeelte van het huidige West-Vlaanderen en Zeeland bevoegd was.

<sup>3</sup> Zelfstandig bestuur dat bepaalde enclaves binnen Brugge en in het Brugse Vrije bestuurde en er rechterlijke macht over uitoefende. Dit gebied hing af van de bisschop en van een door hem en de kanunniken van de kathedraal benoemd bestuur.

<sup>4</sup> De Vierschaar was de stedelijke rechtbank. De klerken van de vierschaar, door het stadsbestuur benoemd, waren officiehouders, vergelijkbaar met de huidige notarissen.

tevens politicus, poorter van Brugge maar ook houder van vele burgerlijke en clericale functies buiten deze stad. Willem Van der Stove (voor1290-na1338) was burgemeester van Brugge van 1328 tot 1338 en was tevens een toegewijde raadgever van de graaf.

Onder de juridische raadslieden van graaf Lodewijk van Nevers bevonden zich nog méér Bruggelingen. Jan van Brugge (ca1280-1334), pensionaris van Brugge, werd een vertrouweling en onderhandelaar voor deze graaf. Jan van Cadzand (ca1290-ca1342) was vanaf 1329 pensionaris van Brugge en voerde bij grote gelegenheden het woord namens de stad. Hij zetelde ook als raadsheer in de grafelijke 'Audiëntie'. Jacob van Doornik (ca1280-1332) was door huwelijk poorter van Brugge geworden en stond in verschillende hoge functies uitsluitend in dienst van de graaf. Rijkaard de Ruede (ca1290-ca1336) trachtte als pensionaris van Brugge en raadsheer van de graaf, in moeilijke tijden de tegenstrijdige belangen te verzoenen, waarvoor hij al zijn talenten van onderhandelaar en jurist nodig had. De raadsheren van de graaf moesten het vaak opnemen tegen de zeer onderlegde legisten van het Franse hof, zoals Pierre Flote, Guillaume de Nogaret en een legertje anderen.

In volgende generaties volgden de voorname juristen op elkaar. Onder hen bevond zich Jan Van den Berghe (ca1355-1439) die niet alleen veertig jaar schepen en burgemeester van het Brugse Vrije was, maar ook raadsheer werd van de hertog van Bourgondië. Hij was daarnaast als jurist verbonden aan de Raad van Vlaanderen en bleef er actief tot het einde van zijn leven. Het oudste Vlaamse juridische traktaat, de *Juridictien van Vlaenderen*, werd door hem geschreven. Gebaseerd op de grote ervaring van de auteur, gaf het werk een mooi overzicht van het gewoonterecht dat in zijn tijd werd toegepast.

Filips Wielant (Gent 1411 – 1520), die raadsheer werd in de Raad van Vlaanderen en nadien in de Grote Raad van Mechelen, eigenlijk Gentenaar, was maar korte tijd verbonden aan de Brugse rechtswereld, als burgemeester van het Brugse Vrije. Hij schreef zes belangrijke juridische traktaten, in de eerste plaats de *Corte instructie omme jonghe practisienden die in Vlaemsche tale de hoven ende justicien in Vlaenderen hantieren ende frequenteren willen in civile saeken* en de *Corte instructie in materie criminele*, handboeken voor burgerlijk recht en strafrecht.

Franciscus van Cranevelt (Nijmegen 1485 – Mechelen 1564) werd pensionaris van de stad Brugge en tijdens zijn Brugse periode ontmoette hij vaak of correspondeerde hij druk met grote geesten van zijn tijd, zoals Erasmus (1469-1536), Thomas More (1478-1535), Juan-Luis Vivès (1492-1540), Johannes Fevyn (1490-1555) en anderen. Ook hij werd weldra raadsheer in de Grote Raad, ambt dat hij veertig jaar bekleedde. Zijn juridische kennis gebruikte hij alleen in zijn officiële functies. Wat hij daarbuiten aan het papier toevertrouwde was van literaire, filosofische of religieuze aard.

Joos de Damhouder (Brugge 1507- Antwerpen 1581), telg uit een adellijke Brugse familie, werd, na enkele jaren als advocaat en procureur werkzaam te zijn geweest, raadpensionaris van Brugge en vervolgens griffier crimineel. In 1552 promoveerde hij tot lid van de Raad van Financies in Brussel. Hij bleef van op afstand zijn geboortestad en haar inwoners trouw. Zo publiceerde hij een loflied onder de titel *Van de grootdadigheyt der breedt-vermaerde regeringhe van de stad Brugge*. Hij schreef twee traktaten die tot op het einde van het ancien regime referentiewerken bleven, *Praxis rerum criminalium* (1554), een handboek voor strafrecht en *Praxis rerum civilium* (1567), een gelijklopend handboek voor burgerlijk recht. Pas veel later werd er op gewezen dat de Damhouder eigenlijk geen origineel werk had geleverd, maar hoofdzakelijk de werken van Filips Wielant had geplagieerd, aangevuld met enkele concrete voorbeelden uit zijn Brugse rechtspraktijk. Wat zijn uitgebreide behandeling betreft van de hekserij in het eerste van zijn werken, had hij vooral overgeschreven uit de *Tractatus de hereticis et sortilegiis* van de Spaans-Italiaanse rechtsgeleerde Paulus Grillandus (1490-na1555). Zeer origineel was de Damhouder dus niet, wat niet belette dat zijn werken grote verspreiding en invloed hadden en werden vertaald in het Frans, het Duits en het Nederlands.

Jacob De Corte of Jacobus Curtius Brugensis (Brugge 1510-1567), zoon van Herman De Corte, pensionaris van de stad Brugge, ging in de leer bij de humanist Juan-Luis Vivès. Vervolgens trok hij naar Leuven waar hij ging wonen in 'De Lelie', college dat bestuurd werd door zijn neef Pieter De Corte (Brugge 1491-1567), de latere eerste bisschop van Brugge. In 1533 vestigde hij zich als advocaat in Brugge en korte tijd daarop publiceerde hij een Latijns traktaat, vertaling van een Grieks werk, de *Paraphrase* van Theophilus op de *Institutiones* van Justinianus. Het werd een referentiewerk in gans Europa en kende in de volgende eeuwen tientallen herdrukken. Curtius werd ook pensionaris van Brugge en bevorderde tot griffier civiel van de stad.

Jan d'Oudegherst (Hesdin 1511-1559) was na zijn studies in Leuven, advocaat geworden in Rijsel. In 1551 werd hij door het Brugse Vrije aangetrokken als pensionaris die gespecialiseerd was in het recht. In 1558 werd hij procureur-generaal bij de Grote Raad in Mechelen. Tijdens zijn Brugse periode speelde hij een belangrijke rol in het regelen van de niet altijd harmonieuze verhoudingen tussen de besturen van de stad en van het Brugse Vrije.

Jacob Reyvaert (Lissewege ca1535 – Brugge 1568) was een knappe student en werd, na zijn rechtenstudies niet alleen ambtenaar in hoge functies in Brugge maar vooral auteur van talrijke juridische werken, die hem de reputatie bezorgden één van de voornaamste juridische humanisten te zijn. Justus Lipsius typeerde hem als *Belgarum jurisque magna spes*. Hij werd hoogleraar Romeins recht aan de pas opgerichte universiteit van Douai waar hij ook rector werd. Dit alles tijdens zijn korte leven, want hij was pas drieëndertig toen hij stierf.

Johannes Rommel (Brugge 1542 – 1632) was advocaat bij het Hof van de Proosdij van Sint-Donaas. Valerius Andreas (1588-1655) beschouwde hem in zijn *Bibliotheca Belgica* als een uiterst bekwame jurist. Hij schreef onder meer een scherpzinnige verhandeling over het *Eeuwig Edict* van 1577.

Jan-Baptist Van Belle (Brugge 1550-1640) was doctor in beide rechten en werd raadpensionaris en griffier van de stad Brugge. Hij verwierf vooral bekendheid door de verklaring die hij deed in 1637, op hoge leeftijd, betreffende het graf van Jacob van Maerlant in Damme.

Nicolaas Rommel (Brugge 1603-1669), een kleinzoon van Johannes Rommel was eerst griffier in het Hof van de Proosdij en daarna raadpensionaris en griffier van het Brugse Vrije. Hij werd met belangrijke opdrachten belast door de overheid, onder meer met de onderhandelingen over de vastlegging van de grenzen tussen de Spaanse Nederlanden en de Verenigde Provinciën. Ook schreef hij een verdienstelijk werk over de wetten en de gebruiken in het Brugse Vrije.

Dit waren enkele van de voornaamste juristen die tijdens hun leven en soms ook nog lang daarna, de reputatie van Brugge en het Brugse Vrije als rechtskundig centrum hoog hielden.

### **Onder de hoede van Sint Laurentius en Sint Ivo**

Tamelijk vlug kwamen de sociale en menslievende aspecten van het beroep aan bod. Als het aanvaard werd dat iedereen het recht had te worden verdedigd voor een rechtbank, dan moesten de middelen gevonden worden opdat dit ook kon gelden voor arme lieden die geen advocaat of procureur konden betalen. In de geest van de tijd werd dit aspect van het beroep ter hand genomen door godsdienstige confréries.

Het gratis procesrecht was al eeuwen in de gewoonten verankerd, toen het officieel werd erkend. De Raad van Vlaanderen bevestigde het in zijn adviezen van 23 maart 1684 en 10 november 1733. Er kwam ook een Keizerlijk besluit van 8 november 1733, houdende gratis procesrecht voor minvermogenen onder de procedurebenaming 'Pro Deo et Sancto Yvone', mits ze een bewijs van behoeftigheid konden voorleggen, dat werd afgeleverd door de plaatselijke confrérie.

Aanvankelijk werden dergelijke confréries in de Nederlanden opgericht met de heilige Laurentius (ca210-258) als schutspatroon. Deze diaken, verantwoordelijk voor de financiën van de kerk in Rome, liep rond al weldoende voor de armen. Toen hij werd opgepakt, wilde men hem door foltering doen bekennen waar hij de kerkelijke rijkdommen bewaarde. Hij had toen naar de armen van Rome gewezen en gezegd: 'dit zijn de schatten van mijn Kerk'. Hij stierf de marteldood doordat hij levend werd geroosterd. De twee elementen van hulpverlening aan

de armen en bewaren van geheimen maakten hem een voor de hand liggende patroon voor de advocaten. De volksmond begon echter al vlug de vergelijking te maken tussen Laurentius die levend geroosterd was en de rechtzoekenden die door hun raadsman financieel op de rooster werden gelegd...

In de loop van de middeleeuwen namen de advocaten naast Laurentius (die door talrijke beroepsgroepen werd vereerd, onder meer door de bibliothecarissen, de leerlooiers en, - vanwege het roosteren -, de keukenpieten) stilaan ook de Bretoense heilige Ivo (1253-1303) als hun patroonheilige aan. Hij was priester, jurist en kerkelijk rechter. Ook hij verwierf de reputatie van vriend en weldoener van de armen. Hij werd gaandeweg de patroonheilige van alle juridische beroepen, meer bepaald van de advocaten. Ook ten zijnen opzichte kwam de kritische geest van de bevolking tot uiting. Op zijn graf werd, zo zegde men, gebeiteld:

*Sanctus Yvo erat Brito,  
advocatus sed non latro,  
res mirandi populo*

*Sint Ivo was een Bretoen,  
advocaat maar geen dief,  
voor het volk een reden tot verbazing.*

Dank zij de uilenspiegelgeest van het volk kreeg Ivo een luimige plaats in de volkse legenden. Het verhaal luidde als volgt. Toen hij voor de poorten van de hemel stond, weigerde Sint Pieter hem de toegang, omdat advocaten er niet in mochten. Ivo smeekte opdat hij toch even het tipje van zijn neus mocht binnen steken zodat hij een glimp van het paradijs kon opvangen. Sint Pieter stond hem dit toe, maar Ivo trad achteruitlopend de hemel binnen, zodat het tipje laatst kwam. Ja maar, zo niet hoor, zei de Sint, eruit weer. Maar Ivo beriep zich op het bezitsrecht en, als het werd betwist, eiste hij dat minstens, volgens de geldende regels van de procedure, een deurwaarder zou worden bijgeroepen om de uitdrijving vast te stellen. Sint Pieter stond paf bij zoveel vindingrijkheid en ging op zoek naar een deurwaarder. Maar hij vond er geen, want ook van deze beroepsgroep was nooit iemand de hemel binnengeraakt. En zo bleef Ivo binnen de poorten van de hemel, totdat verjaring intrad.

Een advocaat, Jean Robert, werd zo kwaad over de aanvallen op de eer van zijn schutpatroon en zijn beroepsgegoten dat hij in 1632 in Leiden een boekje uitgaf waarin hij de levensbeschrijving gaf van niet minder dan vijftig advocaten die waren heilig verklaard. En hij beloofde dat er nog méér zouden volgen.

De verering van Sint Laurentius door de Brugse juristen dateert minstens uit de vijftiende eeuw. De broederschap was in 1503 zodanig goed ingeburgerd en welvarend dat ze een eigen kapel liet bouwen tussen het stadhuis en de H.-

Basiliuskapel, met een levensgroot beeld van Laurentius tegen de buitengevel<sup>5</sup>. De kapel werd rijk gestoffeerd, met als voornaamste pronkstuk het drieluik door Gerard David dat het Doopsel van Christus door Johannes de Doper voorstelt<sup>6</sup>. Hoewel gering van omvang, bezat de kapel daarnaast nog een rijk versierd altaar, een orgel, heiligenbeelden en wandtapijten. Er was een kapelaan in vaste dienst en de nodige kerkgewaden en heilige vaten stonden ter beschikking.

In 1531 werd Sint Ivo de tweede schutpatroon van de confrérie. De Brugse rederijker Eduard De Dene (1505-1561) beweerde in zijn satirische *Testament Rhetoricael* dat Ivo zijn voorganger Laurentius had verdrongen, omdat de advocaten er genoeg van hadden aan zijn marteldood te worden herinnerd, aangezien men zegde:

*ze leyen hun cliënten op den rooster,  
om 't vet op te doen dat uyt hunne beurzen vloeit.*

De Dene had het verkeerd voor. Beide patroons bleven vereerd, met zelfs enige voorkeur voor Laurentius. Het was immers op zijn feestdag (10 augustus) en niet op die van Ivo (18 mei) dat de broederschap jaarlijks processie hield. En naast het beeld van Laurentius tegen de buitengevel werd geen beeld van Ivo geplaatst.

Uit de rekeningen over de periode 1624-1788 van de Brugse broederschap van Sint Ivo, de enige bron die we over haar hebben, blijkt dat er meestal een dertigtal leden waren en dat ze, allen poorters van de stad Brugge, stedelijke pensionarissen, griffiers, taallieden en klerken van de vierschaar waren. Nergens worden onder de leden advocaten van de Raad van Vlaanderen vernoemd. Het is dan ook niet uit te sluiten dat zij een eigen confrérie hadden, bestaande zowel uit poorters als uit vrijlaten<sup>7</sup>, waar echter tot nu helemaal niets van is bekend. De andere mogelijkheid is dat de Brugse advocaten zich gewoon niet op religieuze en menslievende basis verenigden. Dit is echter weinig waarschijnlijk. Het was immers dit soort confrérie dat overal de kosteloze rechtspleging organiseerde. De advocaat kreeg trouwens, voor elke zaak van een arme rechtzoekende die hij aanvaardde, van de Kerk veertig dagen aflat. Of sloten de advocaten uit het Brugge, die immers de titel 'advocaat bij de Raad van Vlaanderen' droegen, bij de confrérie aan die in Gent Sint Laurentius en Sint Ivo vereerde?

### **De Sabbatine**

In de loop van de achttiende eeuw kwam nog een andere vereniging van Brugse juristen tot stand, de 'Sabbatine'. De officiële stichting vond plaats begin 1743, maar was slechts de bevestiging van een al langer bestaande gewoonte om op

---

<sup>5</sup> Het beeld werd in 1792 door de revolutionairen verbrijzeld, samen met alle stadhuisbeelden. In de 19<sup>de</sup> eeuw kwam een nieuw beeld.

<sup>6</sup> Thans een van de belangrijkste kunstwerken in stadsbezit, bewaard in het Groeningemuseum.

<sup>7</sup> Poorters waren burgers van de stad Brugge, vrijlaten waren burgers van het Brugse Vrije.

zaterdagmiddag in het stadhuis onder rechtsgeleerden die in stadsdienst werkten, een bijeenkomst te houden. Na enkele jaren had men de vereniging opengesteld voor al wie een juridisch beroep uitoefende.

Een bestuur werd vanaf 1743 verkozen en hiervan maakten griffiers en procureurs deel uit, maar geen advocaten. Verwonderlijk eigenlijk, want op de totaliteit van negentig juristen die ooit lid waren van de vereniging waren er zesenvestig advocaat bij de Raad van Vlaanderen.

De Sabbatine was in de eerste plaats een gezelligheidsvereniging, die als bijkomend doel had zaken van juridische aard te bespreken. Ook al beantwoordde ze nog aan de gewoonten van een middeleeuwse godsdienstige confrérie, was ze toch al grotendeels een seculiere vereniging, die zich op de beroepsactiviteiten toespitste.

Het laatste wat er van terug te vinden is dateert van 1788. De vereniging overleefde de revolutietijd niet. Verschillende van haar leden bleven ook na de revolutie verder als advocaat optreden, zoals Charles de Brouckère, François Marant, Antoine Willaert en Jan Van de Walle.

Tegen het einde van het ancien regime telden Brugge en het Brugse Vrije, Oostende inbegrepen, 35 advocaten bij de Raad van Vlaanderen. In orde van anciënniteit heetten ze: Frans Moentack, J. Marquiz, P. Clé, Jan J. Wauters, François Bouuaert, Charles Pecsteen, Olivier Roels, Jacob Frans Sola, A. Van Damme, Guido Arents, M. Peers, Jean-Charles De Madrid, Charles Holvoet, Frans Marant, Jacques Van de Walle, Charles Van Parijs, Jean-Baptiste Serruys, Jean-Henri Van de Walle, Charles-Henri Donny, Joseph d'Hooghe de la Gaugerie, Pierre de Melgar, Cornelis Salens, Jacques Devaux, Jan-Baptist Van Severen, Henri Imbert – de Stoop, Joseph-Guislain van Zuylen van Nyevelt, Charles de Brouckère, Eugène F. Van den Kerckhove, Laurent Stochove, Bernard De Deurwaerder, François Busschop, Pieter B. F. Pol, L. Verrote en Jan Taillieu. Een aantal onder hen zal men tijdens of na de jaren van revolutie opnieuw ontmoeten.

### **De revolutietijd**

In het jaar 1787 had keizer Jozef II de euvele moed het rechtssysteem in de Zuidelijke Nederlanden grondig door elkaar te schudden. Al die lokale rechtbankjes zouden worden afgeschaft en door een mooi georganiseerd systeem van arrondissementele rechtbanken worden vervangen. Met veel plechtigheid, met fanfares en kanonschoten werden die rechtbanken geïnstalleerd... om twee weken later gewoon te worden 'geschorst', in feite afgeschaft, nog voor ze ook maar één vonnis hadden uitgesproken. De massale protesten van de leidende kringen, ondersteund door 'het volk', hadden de keizer en zijn vertegenwoordigers in Brussel erg uit hun lood geslagen. De Brabantse revolutie die enkele maanden later volgde en de oprichting van de kortstondige

'Belgische Verenigde Staten' wijzigden nauwelijks iets aan de eeuwenoude rechtsorde. Ondertussen was ook bij onze zuiderburen de revolutie losgebroken.

Na een paar jaar inwendige strijd, wilden de Franse revolutionairen hun ideeën ook buiten de landsgrenzen verspreiden. Als onmiddellijke burens waren we hiervan een voor de hand liggend doelwit. De eerste Franse overheersing duurde in Brugge van 11 november 1792 tot 25 maart 1793. In die korte tijd werd koortsachtig en verward gewerkt aan nieuwe besturen voor de stad Brugge en het Brugse Vrije, maar het ging enkel om de personen. Aan de structuur en inhoud van de instellingen, onder meer aan de rechterlijke macht van de gemeentelijke of feodale besturen, werd nauwelijks iets gewijzigd. Enkele jonge advocaten behoorden uiteraard tot de revolutiegezinden, zoals dat ook een paar jaar eerder tijdens de Brabantse Omwenteling van 1789 het geval was geweest.

Anders ging het er aan toe toen in juni 1794 - voor Brugge was dit op 30 juni - de Oostenrijkse Nederlanden opnieuw, en ditmaal voor twintig jaar, bij Frankrijk gingen horen. Eerst werd nog gedurende enkele maanden alles op zijn beloop gelaten en bleven de laatste door de Oostenrijkers aangestelde besturen in functie. Ook de rechterlijke macht bleef in handen van de uit de feodaliteit voortspruitende lichamen. Alle gezag stond echter onmiddellijk al onder de strenge controle van de centraliserende burgerlijke en militaire overheid van de Franse republiek.

Pas op 1 oktober 1795 werden onze provincies definitief bij Frankrijk ingelijfd, werden de inwoners Franse staatsburgers en werden alle Franse wetten en reglementen toepasselijk. Niet dat men tot die datum gewacht had om onze gewesten, als 'territoires occupés' op Franse leest te schoeien. Het voornaamste machtscentrum, direct afhankelijk van de centrale overheid, was voortaan het departement. De nieuwe gemeentebesturen die op 22 januari 1795 werden aangesteld en hoofdzakelijk door Franse-revolutiegezinden werden bemand, waren hieraan ondergeschikt en spraken voorlopig nog recht. Een volledig nieuwe structuur zou weldra voor de rechtsbedeling instaan.

In principe was voortaan de *Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*, de opperste leidraad, die het in zijn punten 7, 8 en 9 over de rechtspraak had. Niemand mocht beschuldigd, aangehouden of vastgehouden worden tenzij op de wijze voorgeschreven door de wet. Iedere willekeur diende te worden beteugeld. De veroordelingen en straffen moesten beperkt blijven tot het strikt noodzakelijke en wetten mochten niet retroactief worden toegepast. Iedere beklagde was verondersteld onschuldig te zijn zolang hij niet schuldig was bevonden. Van recht op verdediging was hierbij geen sprake: wellicht beschouwde men die als vanzelfsprekend.

De woorden klonken natuurlijk veel mooier dan het in de werkelijkheid was, want de revolutionairen hadden nog maar pas tijdens de bloedige maanden van de Terreur aangetoond dat de 'Déclaration' voor hen een vodje papier was.

Gelukkig werden door een decreet van 10 augustus 1794 - Robespierre was veertien dagen voordien ge Guillotineerd - het recht op verdediging en de garanties van de te volgen procedures opnieuw ingevoerd.

Bij besluit van 23 november 1795 werd de Franse wetgeving op burgerrechtelijke materies bij ons van kracht en hielden alle vroegere rechtbanken op te bestaan. Het ancien regime was nu ook bij ons voor goed begraven. Op 27 november werd een beslissing gepubliceerd waarbij vier dagen later alle oude rechtbanken definitief hun werkzaamheden moesten staken. Voortaan was het vredegerecht per kanton de basisjurisdictie. Voor het departement van de Leie betekende dit de oprichting van 40 vredegerichten. De vrederechters werden door de plaatselijke kiezers verkozen, met als gevolg dat soms onbenullige revolutionairen en lokale 'profeten' zonder veel juridische onderlegdheid, in die functie werden gekatapulteerd. Voor wat Brugge betreft werden in april 1796 als eerste vrederechters aangeduid: de apotheker Charles Ryelandt (1722-1798) die pas ontslagen was als 'maire' van de stad, en de genaamden Eugène Hermans en J. Compernelle. Ze hielden voortaan elke dag zitting in de Proosdij op de Burg. Bij de verkiezing die einde maart 1797 werd gehouden verliep het al beter. De vrederechters waren voortaan de voormalige advocaten Benoît B. Pol, Charles de Madrid-Caïmo, Pierre de la Rue en Ange-Auguste Van der Donckt.

Pas vielen we onder de Franse wetgeving, of het Directoire had noodgedwongen de ontoereikendheid van het vredegerecht vastgesteld. Zonder aan het systeem zelf te raken, werd een burgerlijke rechtbank opgericht, bij ons bevoegd voor het ganse departement van de Leie en drie correctionele rechtbanken (in Brugge, Kortrijk en Ieper). Deze laatste, evenals de per departement opgerichte 'tribunal criminel', enkele jaren later omgevormd tot Assisenhof, waren de opvolgers van de 'tribunal criminel' met zijn gevreesde 'accusateur public'. Die rechtbanken waren in het heetste van de losgeslagen revolutie in 1793 zelfs tot 'tribunal révolutionnaire' omgedoopt. Daar waren we dus grotendeels aan ontsnapt.

Voortaan was ook weer beroep mogelijk. In dit geval werd de zaak opnieuw behandeld door een rechtbank van eerste aanleg in Gent, Rijsel of Bergen. Vanaf de zoveelste wijziging van de organisatie, in 1800, probeerden de nieuw-opgerichte hoven van beroep, - voor onze departementen zetelden die in Brussel en in Luik -, wat eenvormigheid in de rechtshandelingen te krijgen en als dat niet lukte kon men zich altijd nog wenden tot het Hof van Cassatie in Parijs.

Wat was er ondertussen met de advocaten gebeurd? De Franse revolutionairen hadden met een wet van 1793 het beroep en dat van pleitbezorger doodgewoon afgeschaft. Dit leek voor de revolutionairen een logische stap nadat ze bij decreet van 2 september 1790 de oude rechtsorde hadden vernietigd. De beruchte 'volksrechtbanken' waren opgericht, waar iedereen alleen of in groep zijn eisen kon voordragen en zijn aanklachten formuleren. Het was toen voldoende te worden aangeklaagd om ook te worden veroordeeld. Natuurlijk had men wel al snel moeten aanvaarden dat de betichte burger of meer algemeen

iedere rechtzoekende door een bevoegde persoon voor de rechtbank kon worden verdedigd. Daarom had een decreet van 15 december 1790 met enige tegenzin beslist dat iedereen zich zelf kon verdedigen of beroep kon doen op een 'défenseur officieux'. Het spreekt als vanzelf dat de vroegere advocaten, voor zoveel ze geen ambt of functie hadden opgenomen in de nieuwe rechtbanken, de nieuwe gemeentebesturen, de vele nieuwe administraties of instanties, de voor de hand liggende personen waren om als 'défenseur officieux' op te treden. Ze mochten zich wel geen advocaat meer noemen, maar mochten wel de titel van 'homme de loi' of 'rechtsgeleerde' gebruiken, wat hen onderscheidde van de amateur-verdedigers.

### Nieuwe rechtbanken

Omdat de Franse Constitutie bij ons pas op 6 oktober 1795 volledig van kracht werd, ontsnapten we aan het ergste van de wanorde en de willekeur die zich naar aanleiding van de revolutie van het rechterlijk apparaat in Frankrijk hadden meester gemaakt. Vanaf oktober 1795 werd de macht toevertrouwd aan de vijf directeurs van het Directoire, die een toch al wat betere organisatie uitvaardigden. Tot aan het Consulaat bleef het niettemin voor de rechtsbedeling een verwarde tijd.

De Wet van 27 ventôse VIII (18 maart 1800) op de hervorming van het gerechtelijk apparaat bracht een nieuwe organisatie tot stand, die in zijn grote lijnen in België tot op vandaag heeft stand gehouden. De vrederechters bleven behouden maar nieuw te benoemen vrederechters moesten voortaan licentiaat in de rechten zijn en werden niet meer verkozen maar door de overheid benoemd<sup>8</sup>. Per arrondissement kwam een rechtbank van eerste aanleg tot stand, die zowel burgerlijke als correctionele zaken behandelde. Daarnaast bleven het Assisenhof en de handelsrechtbanken bestaan. Ook de 'conseil des prud'hommes', aloude instantie voor het oplossen van geschillen binnen de ambachten en neringen, werd weer in ere hersteld.

Hoewel al een grote stap vooruit werd gezet door het benoemen van juridisch geschoolde rechters, bleef men toch nog een aantal onbekwame en juridisch ongeschoolde revolutionairen meeslepen. Een voorbeeld hiervan was in Brugge François Goudeseune (1749-1815), zondagsschilder, griffier van de Sint-Sebastiaansgilde, spion voor de Fransen op het einde van de Oostenrijkse tijd, slordige ontvanger en plots tot rechter gebombardeed. Jaren later, toen er meer orde in zicht kwam schreef procureur-generaal Beyts<sup>9</sup> over hem: '*conduite sans reproche, mais tellement ignorant que depuis l'an VIII le tribunal a cru de son*

---

<sup>8</sup> In Frankrijk werd het vrederecht in 1958 afgeschaft en vervangen door een 'tribunal d'instance', maar in 2002 werd het weer hersteld, onder de naam van 'justice de proximité'. In Nederland werd deze Napoleontische aanbrengst al in 1838 opgeheven en vervangen door de kantonrechter.

<sup>9</sup> Frans-Jozef Beyts (Brugge 17/05/1763 - Brussel 15/02/1832) wordt in Brugge herinnerd omdat hij 'primus' van Leuven werd. Na een Brugse loopbaan voor de revolutie, klom hij in de Franse tijd op tot procureur-generaal in Brussel en werd baron d'empire. In de Hollandse tijd was hij ambteloos, maar vlak voor zijn dood werd hij nog ondervoorzitter van de Belgische senaat.

*devoir de s'abstenir de l'appeler à remplir ses fonctions de juge*'. Al even slecht zat het met Nicolas Collignon (1769-na1820), een voormalig officier, in Brugge getrouwd met een dochter uit de revolutiegezinde familie Van Huele. Over hem schreef substituut-procureur-generaal Mercx<sup>10</sup>: *'A son début, le tribunal a espéré que le sieur Collignon se serait appliqué à l'étude et qu'il aurait insensiblement ainsi acquis les connaissances qui lui manquaient, mais cet espoir s'est absolument évanoui'*. Wat later schreef procureur-generaal Beyts: *'C'est un fort bel homme qui, en quittant le service militaire, s'est marié à Bruges, où il s'est fait remarquer par une galanterie outrée et les mauvaises affaires par lesquelles il a dissipé toute la fortune de son épouse. Il n'a pas de notions judiciaires et ne jouit d'aucune considération'*. Er was verder nog Charles Toomkins (1751-1827), chirurgijn in Blankenberge, die gemeenteraadslid van Brugge werd en vanaf 1796 openbaar aanklager en daarna rechter was. Over hem schreef Beyts: *'Il était médecin auparavant et certainement il n'est pas devenu jurisconsulte depuis: l'on n'a à Bruges aucun espoir qu'il le devienne jamais. Cependant c'est un homme probe, qui a peu de fortune, qui a une famille à nourrir, qui a toujours été extrêmement dévoué à la cause des Français, un homme enfin qui a rendu pendant longtemps des services et dont au moins le zèle n'a jamais été pris en défaut, si quelque fois son talent l'a trahi et son inintelligence'*. Het moest nochtans niet altijd verkeerd lopen. Pierre Van Thente (1754-1826) was onder het ancien regime plattelandschirurgijn in Ruiselede en werd in 1796 tot rechter verkozen. Ook al had hij geen enkele juridische bagage, was hij *'un parfait homme, attaché à ses devoirs'* en bleef hij rechter, hoofdzakelijk onderzoeksrechter, tot aan zijn dood.

In de wanorde die na de Franse invasie was ontstaan, was het onvermijdelijk dat zich bij de *'défenseurs officieux'* heel wat kaf onder het koren bevond. *'Een hondje met een hoedje op'* kon zichzelf tot *'défenseur'* uitroepen. Onder het Directoire werd vaak geklaagd over onregelmatigheden en misbruiken waaraan de nieuwbakken *'advocaten'* zich bezondigden. Pas door de Wet van het Jaar VIII op de hervorming van het gerechtelijk apparaat kwam ook hierin weer wat orde op zaken. De procedure vereiste voortaan de tussenkomst van pleitbezorgers of *'avoués'*. Dit verhinderde nog altijd niet dat om het even wie zich als *'défenseur officieux'* kon opwerpen, maar het kanaliseerde toch de rechtsbedeling volgens aannemelijker juridische normen. Om iedereen wat meer te doordringen van de ernst van de activiteit werd door de wet van 2 nivôse XI (23 december 1802) het dragen van de toga opnieuw verplichtend, zowel voor *'défenseurs officieux'* als voor pleitbezorgers en uiteraard ook voor magistraten.

Gelukkig bleven er zich naast allerhande zaakwaarnemers, dorpsprofeten, oplichters en pseudojuristen, ook gediplomeerde licentiaten in de rechten als *'défenseur officieux'* inzetten. Ze kregen in ruime mate de voorkeur vanwege de rechtzoekenden en werden vermeld in de jaarlijkse almanakken: ze waren met

---

<sup>10</sup> Louis de Mercx (Nijvel 14/02/1749 – Brussel 20/02/1821) doorliep een loopbaan in het Ancien Regime bij de Raad van Brabant en in de rechtbanken tijdens het Franse keizerrijk. Hij is een voorvader van de Brugse familie Serweytens – de Mercx.

10 in Brugge, 5 in Oostende, 6 in Ieper en 4 in Kortrijk. Alle vanaf het Jaar VIII in de almanakken vermelde 'défenseurs officieux' waren licentiaat in de rechten en traden met gezag op. Zo speelden zij een prominente rol in ophefmakende processen waarbij roversbenden terecht stonden. Voor de leden van de Bende van Baekelandt traden in 1802 Louis Joret<sup>11</sup>, Christophe-Isidore Jullien, Olivier Roels, Jacques van de Walle<sup>12</sup> en Philippe Veranneman de Watervliet op als verdedigers. Voortaan waren de gediplomeerde advocaten niet langer meer de gedulde maar opnieuw de officieus en weldra officieel erkende spelers op het rechterlijke terrein.

Heel wat vroegere advocaten bij de Raad van Vlaanderen hadden ondertussen, net als voormalige ambtenaren en pensionarissen, een functie als rechter aanvaard. Dit was onder meer het geval voor Charles de Brouckère, Johannes Slock<sup>13</sup>, Jean-Baptiste Kesteloot<sup>14</sup>, Anselme Odevaere<sup>15</sup>, Joseph La Franco<sup>16</sup>, Charles Coppieters, Charles de Madrid, Charles Van Parijs, François de Pelichy, Joseph de Stoop. Alvorens ze benoemd werden, werd naast het onderzoek van hun juridische kennis vooral nagegaan of ze 'de fortune aisée' of nog liefst 'de fortune très aisée' waren, want de lagere magistratuur werd maar karig bezoldigd, en om rechtvaardige rechters te hebben moest men zeker zijn dat ze niet voor corruptie vatbaar waren. Over een behoorlijk fortuin beschikken, zo oordeelde men, behoedde hen voor de bekoring van steekpenningen en onrechtvaardige vonnissen.

Bij de grote herindeling zowel administratief als gerechtelijk die in 1800 plaats vond, bestond het arrondissement Brugge voortaan uit de verschillende kantons van en rond Brugge en verder uit de kantons Ardoosie, Gistel, Oostende, Ruiselede, Tielt en Torhout. De wijziging die de administratieve arrondissementen ondergingen in 1818, werd niet doorgevoerd voor wat betreft de gerechtelijke arrondissementen. Tot op vandaag bestaat het gerechtelijk arrondissement Brugge uit de twee administratieve arrondissementen Brugge en

---

<sup>11</sup> Louis Joret (Bolbec 10/06/1770 – Brussel 2/10/1816) trouwde in Brugge in 1800 met Thérèse-Renilde van Zuylen van Nyevelt (1783-1836) en kreeg weldra een functie in Brussel.

<sup>12</sup> Jacques Van de Walle (Brugge 25/04/1766 – Brussel 1/01/1813) was pensionaris en schepen van de stad Brugge (1786-1794) en vervolgens griffier van het tribunal criminel van het departement van de Leie. Is het mogelijk dat hij 'vrij gekozen raadsman van Baekelandt' was, zoals in een geschrift uit de tijd wordt vermeld? Dit lijkt weinig waarschijnlijk, aangezien hij vanaf 1800 procureur of 'commissaris van het gouvernement' was voor het departement van de Leie en dus het openbaar ministerie vervulde. Men heeft hem wellicht verward met een andere Van de Walle. In 1808 werd hij chevalier d'empire. In 1811 werd hij procureur-generaal bij het Hooggerechtshof in Brussel.

<sup>13</sup> Jan Slock was onder het ancien regime, naast advocaat, ook griffier van de Proosdij van Sint-Donaas. Hij werd in 1800 ondervoorzitter van de rechtbank in Brugge, maar stierf nog datzelfde jaar.

<sup>14</sup> Jean-Baptiste Kesteloot was onder het ancien regime, naast advocaat, ook griffier van het bisschoppelijk hof. Hij werd rechter benoemd in 1800 maar stierf in 1803.

<sup>15</sup> Anselme Odevaere (Brugge 1744-1810) was onder het ancien regime, naast advocaat, luitenant hoogbaljuw van Brugge en pensionaris van het Brugse Vrije. In 1800 werd hij tot plaatsvervangend rechter benoemd en van 1804 tot 1810 was hij rechter in Brugge. Hij was de vader van schilder Joseph Odevaere en schoonbroer van de advocaat en revolutionair Jacques Devaux.

<sup>16</sup> Joseph-Vincent La Franco (Ieper 1763 – Veurne 1817) werd in 1800 rechter in Brugge en nog datzelfde jaar voorzitter van de rechtbank in Veurne tot in 1814.

Oostende, waarbij dan nog Tielt en de omliggende gemeenten Ardoorie, Oostrozebeke, Pittem, Ruiselede en Wingene zijn gevoegd, evenals ten zuiden de gemeente Lichtervelde. In vergelijking met de gerechtelijke arrondissementen Ieper, Veurne-Diksmuide en Kortrijk-Roeselare, was het arrondissement Brugge-Oostende-Tielt veruit het grootste van het departement.

### **Herstel op Franse leest**

Het herstel van de advocatuur gebeurde onvermijdelijk volgens lijnen die in het verlengde lagen van de Franse tradities en niet van de onze. Niet dat dit een fundamenteel verschil uitmaakte, want allebei vonden ze hun oorsprong in dezelfde Romeinse en kerkelijke rechtsbronnen, evenals in een grotendeels gelijklopend uit de feodaliteit gesproten gewoonterecht. In Frankrijk ging de rechterlijke organisatie terug op een heel oude traditie, opklimmende tot minstens in de dertiende eeuw, toen de heilige koning Lodewijk IX (1214-1270) de 'Établissements'<sup>17</sup> afkondigde. Onder Filips III (koning van 1270 tot 1285) werd aan de advocaten het afleggen van een eed opgelegd. Onder Filips IV de Schone (koning van 1285 tot 1312) kwam in 1302 de 'Ordre des avocats' tot stand. Onder Filips VI (koning van 1328 tot 1350) volgde het regelmatig opstellen en bijhouden van een 'Tableau des avocats', waarbij de koning een ordonnantie uitvaardigde met de voorwaarden voor inschrijving op en uitsluiting van het tableau, dat toen 'le rôle' werd genoemd. 'Ordre' werd begrepen in de zin van een ridderorde, een 'chevalerie ès lettres', waarbij vooral de nadruk werd gelegd op de menslievende taak van het verdedigen van wie verdrukt en hulpeloos was. Aan het hoofd van een 'Barreau' kwam een 'doyen'. Later kwam er vermenging tussen de professionele balie en de liefdadige instelling waarin de advocaten, zowel in Parijs als in andere steden zich groepeerden onder de naam van Confrérie de Saint-Nicolas, en ontstond de gewoonte dat wie aan het hoofd van die confrérie stond, ook de balie leidde. In de confrérie liep dit hoofd vooraan in de processies en droeg de 'stok' of 'staf' met het vaandel of de beeltenis van Sint-Nicolaas. Vandaar dat hij 'bâtonnier' werd genoemd, en kwam die benaming in voege voor het hoofd van de balie. Vanaf de zeventiende eeuw kwam daar ook een 'conseil de discipline' bij. Het valt op te merken dat niet overal Laurentius of Ivo werden aanroepen. In Parijs en andere steden in Frankrijk was het Sint Nicolaas en in Brussel was het de Heilige Anna.

Het is de Franse, door de eeuwen heen gegroeide organisatie en traditie, die grotendeels door de Tweede consul en nadien grootkanselier Jean-Jacques de Cambacerès (1753-1824) werd overgenomen als basis voor de nieuwe organisatie van de advocatuur.

---

<sup>17</sup> De 'établissements de Saint Louis' zijn een verzameling van wetten en reglementen die in 1269 door koning Lodewijk werden afgekondigd. Het was het eerste wetboek in Frankrijk, sinds de 'Capitularia' van Karel de Grote.

## Inhoud

Woord vooraf door de Stafhouder

Hoofdstuk I – Advocaten in Brugge onder het ancien Regime

Hoofdstuk II – Advocaten in de Franse en Hollandse Tijd tot aan de Belgische onafhankelijkheid

Hoofdstuk III – De Brugse Balie van 1831 tot 1874

Hoofdstuk IV – De Brugse balie van 1874 tot 1900

Hoofdstuk V – De Brugse Balie van 1900 tot 1940

Hoofdstuk VI – De Brugse Balie van 1940 tot 1944

Hoofdstuk VII – De Brugse Balie van 1944 tot 1950

Hoofdstuk VIII – Lexicon van de leden van de Brugse balie, 1810-1950

Hoofdstuk IX – Lijst van de stafhouders, 1834 – 2009

Hoofdstuk X – Het jaarlijks aantal advocaten en stagiairs, 1810-2008

Bronnen en Bibliografie

Personenregister

Bedankingen

Lijst van intekenaars

Inhoudstafel